

Вероника Симонити

Ивана ĩред морейшо

Наслов на оригиналот:

IVANA PRED MORJEM

Veronika Simoniti

Авторски права за текстот © Издаваштво Цанкарјева založba д.о.о., Љубљана, 2019

Авторски права за преводот © S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

© Чудна шума, дел од ИД-Концепт консалтинг и дизајн, Скопје, 2021

(за изданието на македонски јазик)

Сите права се задржани. Забрането е копирање, умножување и објавување на делото во целост или во делови, во печатена или електронска форма, без претходно писмено одобрување од издавачот.

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, книжевна мрежа, на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвечија, австриското здружение на преведувачи (Куќа на книжевноста Виена) по налог на Сојузното министерство за уметност, култура, јавна служба и спорт на Република Австрија, Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија, Министерството за култура на Република Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежеството Лихтенштајн, Фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија, Министерството за култура на Република Романија, Министерството за култура на Црна Гора, Министерството за култура на Република Северна Македонија, Министерството за култура на Република Бугарија, Саемот на книгата во Лајпциг и фондацијата С. Фишер.

Оваа книга е испечатена со финансиска помош на
Јавната агенција за книги на Република Словенија

**SLOVENIAN
BOOK
AGENCY**

Вероника Симонити

Ивана њред мореџо

Превод од словенечки јазик
Дарко Спасов

Ќе чуќне часо̄и и дошло се̄га

АКО ВО ДЕКЕМВРИ, ВО ПАРИЗ, НЕ МИ ПИШЕШЕ агентот за недвижности од Љубљана дека има сериозен купувач за приморскиот стан, немаше набргу потоа да ја најдам фотографијата и немаше да ми се отвори приказната што ја беа скривле и фотографијата и времето. Треба да се средат документите и да се заверат на нотар, ми пиша. Тоа беше веднаш по тројниот терористички напад, па некако не ми се поминуваа засилените аеродромски контроли.

Пјер ме убеди, ми рече дека вреди да појдам. Спакував само најнужни работи и го напуштив нашето модерно гнездо на крајот од булеварот „Волтер“, седумдесет куќни броеви од клубот „Батаклан“, каде што, пред околу три месеци исламските екстремисти убија деведесет млади луѓе. По нападот, нашиот стан стана дом со хартиени сидови низ кои екстремистите можеа да влезат во секој момент; сношти ми се прикажаа маскирани момци, извикуваа *Алаху акбар*, впериле митралези кон нас и целата испотена ме штрекнаа од сон.

„И сега, каде ќе одиме на море? Словенија е една од ретките безбедни земји.“

„Па, во Дубаи?“ нафрли Пјер во негов стил.

Ако домот и куќата се простор на внатрешен поредок, но и на слобода и за туѓите очи прикриена интимна анархија, тогаш приморската куќа на прв поглед не е тоа: премногу потсетуваше на некои стари, построги времиња. По смртта на баба и дедо во раните деведесетти, а потоа и на мајка ми пред неколку години, со Пјер главно одевме само за време на одморите и освен неколку помали интервенции друго ништо не се осмелувавме или не сакавме да смениме: Пјер е инаку архитект и секако го влечеше да прегради некоја соба или да преправи некој ѕид, но не му дозволив. Куќата мораше да остане повеќе или помалку како што е, во неа имаше отпечатоци од раце кои закачиле одредена слика на точно одредено место, вечен мирис на сол во ѕидовите, кои ја привлекуваа влагата и едно и исто гушкање на гулабите на борот пред куќата што најјасно се слушаше во недела попладне кога сè беше пусто. Место на три животи – последното поглавје на дедо ми, по неговата смрт само на баба, дел од младоста на мама – ако не ги бројам нашите лета со Пјер.

Куќата одлучивме да ја продадеме затоа што ни беше далеку од Париз и ни беше премногу скапа за само тие неколку дена на лето. Пред некоја година, со мислата за можна продажба, почнав да отстранувам работи што беа од второстепено значење и немаа ниту корисна ниту емотивна вредност. Откако се ослободив од нив, морав да пресечам: да ги зачувам или да ги фрлам. Работите повеќепати ги префрлав од еден куп на друг, со изговор дека може ќе се најде нешто, или го слушав гласот на баба како вели дека тој бокал не е за фрлање. Но, не можам, како млада мачка, да ги носам мачињата со себе, сите ваши животи и предмети, ѝ одговарав; веројатно ќе ја задржам старата фотелја, стариот креденец, правен по мерка, ќе го позлатам од трошоци за транспорт до Париз, и сликите, особено онаа со морето и уште нешто што има своја приказна.

Затоа, за конечно да го испразнам приморскиот стан, од раководителот на одделот за преводи во Париз побарав две недели одмор. Овој пат инаку строгиот координатор на Одделот за источно-европски јазици во „Еуниланг“, еден вид помошна служба за превод и толкување на повисоките органи на Европската унија, беше исклучително внимателен: можеби и тој имал сличен проблем со имот во неговата родна Чешка. Лаконски ми рече: „Одете и вратете се“.

Се пробив низ психозата на аеродромот, подозривите погледи, нервозните зборови на патниците и неволните полицајци кои, според моето мислење, сè уште премногу површно го проверуваа личниот багаж. Додека чекав по чек-ин, на насловната страница на весникот на човекот до мене ми прелета веста за апсењата на припадниците на Даеш, кои наводно подготвувале нови напади во Аржантеј, Париз. Кога низ ходникот на авионот поминаа млад Арап и неговата придружничка, на која од под црнината ѝ се гледаше само правоаголникот за црните очи, исцртани со кана, една Французинка, мајка со две деца, демонстративно стана од седиштето и ги повлече децата кон излезот. Следуваше гласен разговор со стјуардот и тогаш веќе не можев да видам што се договорија. Ако, три месеци по тројниот напад во Париз, во авионот пуштиле жена во никаб, сигурно некој убаво ја има претресено, се тешев. „Го ѝреживеав лејоој“, му испратив СМС на Пјер од аеродромот во Венеција. „Штеџа, веќе се радував на целосна слобода“, ми одговори.

Се качив на воз и низ ниту малку подомашната покраина стигнав во Трст, а оттаму на нашата страна, со автобус, со линија по која, секој социјалистички ден, преку граница и назад ја минуваа куќни помошнички и баданти што се грижат за стари, изнемоштени и инвалидни лица; дури и сега нешто ги потсетуваше на старите времиња, само што торбите не им беа толку нагнетени со прашоци

за перење, кутии ориз, нова облека, особено фармерки за децата и внуците, и веќе не можеа да се пофалат со евтиното пазарување што го направиле од другата страна на границата. Сега молчеа и тапо гледаа низ стаклото.

Ја отклучив влезната врата на куќата и уште од моментот кога автобусот почна да се спушта по ридот до крајбрежниот пат сфатив дека далекувидата сосетка и шпионка знае за моето доаѓање. Помислив дека не се сеќавам кога, како дете, сум станала свесна за оваа куќа. Некако куќата отсекогаш си постоеше и беше дел од ретките посети кај баба и дедо.

Во мене удри мемлива реа од заситена застоеност. Ги отворив прозорците, ги искинав ластарите на старата глицинија која, од перголата во дворот посесивно и заштитнички беше разраснала кон куќата и се беше прилепила за ќепенците. Кога ги искинав повеќето ластари што се провлекуваа низ дрвените летви, ги отворив ќепенците и ги закачив на куќите на ѕидот, за првиот налет на мартовската бура да не ги изнатреска во рамката. По долго време, светлината се разлеа низ собите како од театарски рефлексори, а променливата сенчеста таписерија од нишањето на дрвото, низ кое продираше сонцето, од миг во миг ги правеше просториите поживи.

Почувствував задушувачка главоболка. Како тежината на долго затворениот воздух да се насели во мене и како да се напласти врз заморот по долгото возење. Почна да ме стега од сите страни на черепот. Легнав на каучот, зедев ќебе и се покрив: ќебето висеше во меки набори врз паркетот со боја на мед. Длабоко вдишав од мешавината свеж воздух, смолест бор пред прозорецот на дневната соба и домашната прашина што мирисаше на стара хартија од долго време неотворени книги. Во рамнотежата на лисите од светлината

и сенките кои се исцртнуваа и веднаш се бришеа по сидот, се смирих и заспах.

Се разбудив следното утро, гладна. Продавницата на аголот веќе неколку години е затворена, сите продавници ги преселија во големиот трговски центар неколку километри подалеку, затоа појадував во барот; веројатно бев единствената *ирисијна* жена внатре, зашто на шанкот висеа разврескани и скудно облечени педесетгодишни лажни русокоси. На крајот на краиштата, пристаништето и казината се близу, а оние што официјално не се дел од тие институции се обидуваат да си ја најдат својата црвојадина како место за опстанок.

Глувата самотија во куќата повторно ме зави. Морав да проценам каде ќе оди секое, без сугестии, сама со себе и со она што остана од атмосферата во овие простории. Четиринаесет дена ќе спијам во ладна куќа, наутро со шолја кафе ќе одам да се топлам на верандата со шарени витражи и ќе гледам преку градината и патот, кон морето; меѓу градината и морето порано немаше толку многу киосци и монтажни локали. Се почувствував како јунаците од американските филмови кои по години незадоволство се враќаат во својот провинциски град, каде што потоа се заплеткуваат со старата банда или не можат да одолеат на поранешната средношколска љубов, иако во големиот град побегнале токму поради неа. Но, јас немав неплатени сметки и не сум растела овде, овде настаните, сцените и случајностите се нижеа како корали на плетена нишка, кои само посредно го создаваа и она што сум и она што размислувам.

Се фатив за работа. Откако повлекох неколку плакари и слики, на сидовите се појави наместа зелена, наместа синапово жолта боја од пред триесет и повеќе години. Избледената боја тивко и тапо ми враќаше поглед, иако глупаво, ама од неа повеќе очекував еден вид

квантна телепортација во старите денови. Покрај нерамните рабови на сидовите, секогаш помислував на некој настан поврзан со оваа или онаа просторија, со овој или оној предмет. Што да правам со џемперот на баба, одлична волна, такви веќе никој не знае да плете? Да го носам – тоа би било морбидно. Исто така, не можам ниту да ги продавам ниту да ги подарам овие работи, секој ќе знае дека се од починат, а никој не ги сака поради суеверието дека смртта од облеката или обувките на мртвиот ќе се вовре во нив. Почнав да ги пакувам во кутии. Сортирав. Прередував. Туткав хартии. Фрлав во канта и во големи пластични кеси. Бев немилосрден судија, одлучував што ќе се фрли засекогаш, а што ќе остане да живее.

Сè додека, во собата, каде што беа кутиите со писма и фотографии, не ја најдов фотографијата со баба. На фотографијата е баба како се насмевнува и откосо гледа во човекот кој ја фотографира. Со едната рака ја држи дланката на мојата петгодишна мајка, а другата ѝ лежи на бремениот стомак. На задната страна на фотографијата пишува 1943 година.

Баба ја родила мама на триесет и осум години и мама беше единка. Барем така знаев до мојата четириесет и петта година кога ја открив оваа фотографија.

Речиси и немаше кого да прашам што значи оваа фотографија: моите родители ги немаше, а повеќето најблиски роднини беа помлади. Овде живее единствено Соња, подалечна приморска роднина, изгледа ќе треба да ѝ се обратам нејзе.

Седнав на фотелјата од која забазди на мувлосан душек.

„Изгледа мама не е единка“, таа вечер вознемирено му соопштив на Пјер преку телефон.

„О не, зар постои уште некој ваш на светот?“

Го замолив да се обиде барем еднаш да се воздржи.

„Океј, chère, ќе се обидам. Ќе се вратиш сама?“

Два дена подоцна, антикварот Перо од Изола погледна низ дневната соба како познавач и ме потсети на антикварот Сирил Богис од една од најзабавните приказни на Дал.

„Можам да го земам само ова“, затрепка кон тркалезната маса.

Го најдов на интернет и му се јавив; пред врата се нацрта за околу половина час, низок и симпатично лукав дебелко. Веднаш спонтано престанавме да си персираме, интуитивно разбрав дека во спротивен случај ни една работа нема да ни тргне. Ја погали ретката коса и сирна во кутијата со книги.

„Оваа граматика е од времето кога сè уште илустрирале со дрворез...“

„Не е за продажба“, реков. Ми одеше на нерви што се пика во работи што не му ги понудив.

„Да, да, вела“, си продолжи, сега со книга в рака, „оваа е од периодот кога...“

Од периодот кога... Добро, ако следиш некого низ животот, кој период се важи? Оној кога работите одат нормално и континуирано или вистинскиот период е кога ќе погледнеш во ретровизорот, како било кога тој човек сè уште бил жив? Дали се смета времето кога некој бил на својот врв или се смета последниот период кога сè што било можно се собрало во него?

„Не ти пречи ако разгледам уште малку?“

Всушност, беше добро што во куќата имаше и некој друг, не бев сосем сама со духовите и мислите што ме прогонуваа цела ноќ,

мислите дека за мама, баба и дедо можеби не сум била на врвот на скалата со најскапоцени луѓе на светот. Можеби сум била една од нивните најомилени, да речеме, од најомилените две лица, ако таа тајна е уште позавиткана, отколку што изгледа на прв поглед: што се случило со тоа дете кое би требало да ми биде вујко или тетка? Умрел, умрела, отишол во непознат правец, побегнала, имал несреќа, ја убиле, полудел или станала сенилна, дали тој некогаш ќе се појави од некаде и ќе ги преврти сите семејни приказни на глава, дали таа ќе ги донесе со себе сите свои можни потомци, мои непознати братучеди и братучетки? Дали воопшто се родил, дали воопшто дошла на свет?

Додека Перо бркаше низ купиштата книги и ми го растураше системот на распоредување, се обидов да ја добијам Соња на телефон, која живееше во блискиот приморски крај. Таа бездруго би знаела нешто околу тоа.

Соња не крена, а мене ми се брзаше да откријам, тегобноста во мене почна да расте, немирот уште повеќе, мислите ми се мешаа и се трупаа едни преку други. За среќа, тоа чувство го неутрализираше помислата дека такво нешто не може да биде вистина и дека е оптичка илузија што може да се објасни, некаква шега со перница под фустанот.

Перо продолжи да ги прередува книгите и го предупредив кои од нив да не ги чепка и дека за Париз ќе си ја земам и целата збирка *Сина илустрација*, на која беше претплатен дедо: имаше сè што во тоа време се објавуваше на словенечки, вклучувајќи ја целата нечитлива соцреалистичка руска литература од времето на Сталин, доктор-романите, како и оригиналните стрипови на Рип Кирби, кој беше и мој јунак. Сето тоа остана на полиците на дедо, кој го доживеа веројатно најдолгиот книжевен суспенз во Словенија: непосредно пред војна-

та, во *Сина ийица* излезе првиот дел од романот *Однесено од виорои*, доволно за читателите да се вљубат во Скарлет О'Хара, а потоа мораа да чекаат неколку години, за по ослободувањето (иако како официјална година на издавање стои 1940 година) да дознаат каква била нејзината судбина. И јас ќе морам да почекам.

А што ако и на задната страна на фотографијата, ете, напишале погрешна, подоцнежна година? Што ако детето кое го држи баба не е мама, туку некое друго мало девојче – па малите деца многу личат едно на друго – и мама во тоа време сè уште била во надуениот стомак на баба?

Повторно притискам на името на Соња. *Телефонскиот број во моментиов е недостийаен.*

„И колку сакаш за оваа слика?“ прашува Перо.

„Дваесет.“

„Ту-у, само десет имам со мене.“ Ми подава банкнота небаре сме се договориле.

„Твоите стари отсекогаш живееле овде?“

„Дојдени се по војната. Дедо е роден во Трст како син на австроунгарски милиционер. Пред војната, како учител по биологија завршил во Шентленарт на Похорје. Неколку години пред тоа се запознал со баба, ама морале долго да чекаат пред да почнат да живеат заедно. Вчера ги најдов нивните први писма, читав цела ноќ.“

Адријан Вуга првпат ја забележува Ивана Фортунат под сводовите на манастирот, каде што тргнал во библиотека, единствената во Марибор, град далеку од неговото море. Во неа гледа самостојна добродушност, скриена зад тврдоглавоста: нешто такво дотогаш не беше видел кај ниту една девојка. Во манастирската библиотека, отворена и за обичните смртници и богата со книги за ботаника,

која инаку ја студира во далечниот Загреб, од библиотекарот дознава која е младата девојка, која живее кај сестрите и се образува во училиштето за учителки.

Првите три одговори на неговите писмени обиди се патетично арогантни; ја отфрла помислата дека меѓу нив може да се сплете каква било врска: *Никој не ме познава, зашто собираа камења да фрлат кон мене. Со насмевка на усниите поминав покрај сите. Сепак, нејзините писма за таква негативна порака се невообичаено долги и полни со објаснувања зошто не вреди да се пее под нејзиниот прозорец: била ранета, целиот свет е непријателски настроен кон неа, па зошто сега или во иднина би било поинаку? Ушите ќе мислиите на мене, му пишува во своето четврто писмо во октомври 1926 година. Ако планираите да се сноваете покрај манаскирската црква и да слушате воздишки, подобро немојте. Веќе никој нема да ги слушне моите воздишки и никој нема да ме види како ги движам усните во моливта. Ивана не моли за ништо.*

Ивана исто така и не мрднува со прст по третиот состанок со Адријан Вуга, кога дрвената кутија за писма ја наоѓа подгорена кај бравата. Игуменката тие денови внимава да не ѝ се сретнат погледите со Ивана. Оттогаш, Адријан ѝ пишува на адресата на нејзината познаничка Нада Бернот на „Александрова“, број 32.

Да го добиев Вашето писмо пред една година, ќе Ви одговорев вака, ќе запише Адријан во писмото, чијшто плик Ивана по неколку години ќе го означи со римско VII. Не сонувајте, не размислувајте и не барајте ништо, никогаш нема да стигнете до целиа: ќе чувствувате вечно незадоволство од себе. Мрак и темнина ќе бидат околу вас. Ако шетате во тивките вечери, уживајте во целата убавина како што ја чувствувате, но не размислувајте од каде доаѓа. Ако слушате шушкање на лисјата како се движат навечер, не слуш-